

GHESAURUS

Tanulmányok
Szentmártoni Szabó Géza
hatvanadik születésnapjára

Szerkesztette
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

rec.iti
Budapest • 2010

A kötet megjelenését támogatta

Óbuda-Békásmegyer Önkormányzata

és a szerzők

A borítón látható portré 2007 áprilisában készült Nyizsnyij-Novgorod városában, a moszkvai Magyar Kulturális Intézet szervezésében létrejött Balassi-programorozat alkalmával (fotó: Csörsz Rumen István)

© Szerzők, 2010.

ISBN 978-963-7341-86-1

Kiadja a *rec.it*i, az MTA Irodalomtudományi Intézetének recenziós portálja
[Borítóterv: Meszlényi Attila](http://rec.iti.mta.hu/rec.it</p></div><div data-bbox=)

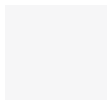
Tördelés: Csörsz Rumen István

Kötetterv, képszerkesztés: Szilágyi N. Zsuzsa

Kontrollszerkesztés, korrekció: Földes Zsuzsanna

Latin szövegek korrekciója: Lengyel Réka

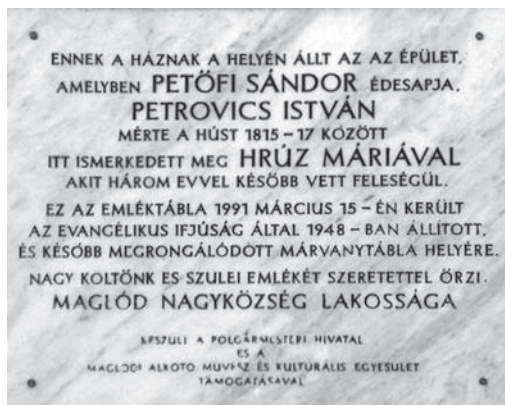
Nyomda és kötészet: Print&Go Nyomda

Rövid portrék Petőfi Sándor rokonságáról¹

A szülők

Köztudott, hogy *Petőfi Sándor* felmenői mindketten szlovák származásúak voltak. A Petrovicsok a Habsburg Birodalom szlovák részéről a Délvidékre költöztek; *Hrúz Mária* és *id. Petrovics István* már magyarországi területen születtek, ugyanabban az évben, 1791-ben. *Id. Petrovics István* mészáros és kocsmáros, *Hrúz Mária* pedig házasságkötésük előtt, amely 1818-ban történt, cseléd volt Aszódon. A házaspár Maglódon ismerkedett meg, az Ófaluban. A *Petőfi-életrajz* szempontjából jelentős eseményről emléktábla is van a városban, a *Petőfi tér 1. szám* alatt álló *Pakányi-féle ház*on:

Nem minden költő olyan szerencsés, hogy a családjában olyan híres festő van, mint *Petőfi* másod-unokatestvére, *Orlai Petrics Soma*. A művész megörökítette a költő szüleit csodálatos olajfestményeken² és grafikákon,³ s természetesen a költőt magát is több alkalommal: *debreceni színészként-poétaként*,⁴ *pest-budai híres*

1 Az írás előadásként hangzott el Maglódon 2010. március 15-én. Maglód egyébként nem szerepel az alábbi, közismert kiadványban: *HATVANY Lajos, Így élt Petőfi*, Bp., Magvető, 1967², I–II.

2 ORLAI PETRICS Soma, *Petrovics István portréja*, olajfestmény, *Petőfi Irodalmi Múzeum*, ltsz.: 62.1215.1; Uő, *Hrúz Mária portréja*, olajfestmény, *Petőfi Irodalmi Múzeum*, ltsz.: 62.1261.1.

3 ORLAI PETRICS Soma, *Petrovics István portréja*, grafika, *Magyar Nemzeti Galéria*, ltsz.: Graf.1939–3378; Uő, *Hrúz Mária portréja*, grafika, *Magyar Nemzeti Galéria*, ltsz.: Graf. 1939–3379.

4 ORLAI PETRICS Soma, *Petőfi Debrecenben*, olajfestmény, *Petőfi Irodalmi Múzeum*, ltsz.: 57.458.1. (Egy korábbi változat: ltsz.: 57.301.)

emberként fekete-fehérben és színesben is, majd élete utolsó hónapjában Mezőberényben papucsban⁵ és csizmában⁶ egyaránt. Legalább ilyen híresek és Orlai művészeténél nagyobb értéket képviselnek Barabás Miklós Petőfiről készített litográfiái: 1845-ből és 1848-ból.⁷

-
- 5 ORLAI PETRICS Soma, *Petőfi Mezőberényben*, olajfestmény, Petőfi Irodalmi Múzeum (papucsos változat), ltsz.: 65.44.1.
- 6 ORLAI PETRICS Soma, *Petőfi Mezőberényben*, olajfestmény, MTA Művészeti Gyűjtemény, egykor Szendrey Júlia tulajdona.
- 7 BARABÁS Miklós, *Petőfi Sándor 1845-ben és 1848-ban*, litográfiák, Petőfi Irodalmi Múzeum, ltsz.: 62. 1234.

Bizonyára mindenki ugyancsak ismeri a Petőfi Sándorné, Szendrey Júliáról készült Barabás Miklós-litográfiát 1848-ból.⁸ De mint a későbbiekben látni fogjuk, festmények, fotók stb., még mindig kerülhetnek elő. A Szendrey Júlia-ábrázolásokra visszatérünk.

Hrúz Mária feltehetően szlovák dalokat is énekelt gyermekeinek. Azt kell, hogy mondjuk: Petőfinek és öccsének az anyanyelve szlovák volt. A szlovák nyelvtudásukról nem tudunk semmit, már az édesapjuk is magyarnak vallotta magát. Egy nemzethez való tartozás csak részben származás, részben azonban vállalás kérdése. (Illyés Gyula óta szoktuk ezt így fogalmazni, ő ezzel ugyancsak Petőfi nyomában járt.) Petőfi írja az *Élet vagy halál!* című költeményében:⁹ „Ha nem születtem volna is magyarnak, / E néphez állanék ezennel én...” (Erdőd, 1848. szeptember 30.). Ennek ellenére vagy ezzel együtt a költő bizonyára tudott szlovákul, legalább nyelvértési szinten, felföldi útjai során a cselédekkel szlovák (tót) nyelven társalgott.

Egyik ismert, talán életrajzi ihletésű versjelenetében egy anya és egy fia beszélget egymással. A *Jövendölés* című versből idézek:¹⁰

„Mondád, anyám, hogy álmainkat
Éjente festi égi kéz;
Az álom ablak, mellyen által
Lelkünk szeme jövőbe néz.

Anyám, álmodtam én is egyet,
Nem fejtenéd meg, mit jelent?
Szárnyim nővének, s átröpültem
A levegőt, a végtelent.”

„Fiacskám, lelkem drága napja,
Napomnak fénye! örvendezz;
Hosszúra nyujtja élted isten,
Álmodnak boldog titka ez.” –

Minden kisiskolás tudja, hogy a versbéli beszédben nem az édesanyának, hanem a fiának volt igaza – akárcsak, amikor így zárta a verset:

8 BARABÁS Miklós, *Szendrey Júlia 1848-ban*, litográfia, Petőfi Irodalmi Múzeum, ltsz.: 57.389.1.

9 PETŐFI Sándor, *Élet vagy halál* = PETŐFI Sándor *Összes művei*, kritikai kiadás, szerk. VARJAS Béla, s. a. r. KISS József, V. NYILASSY Vilma, Bp., Akadémiai, 1951–1964, III, 187.

10 A cikkben idézett versek szövegét a legújabb kritikai kiadásból közöljük. *Petőfi Sándor Összes Művei*, I–IV. (az ötödik előkészületben, ebben és a további esetleges hatodikban foglalt versekből az előző kritikai kiadásból idézek; a továbbiakban: PSÖM), I, szerk. KISS József, s. a. r. KISS József, MARTINKÓ András, Bp., Akadémiai, 1973, 73–74.

Anyám, az álmok nem hazudnak;
Takarjon bár a szemfödél:
Dicső neve költő fiadnak,
Anyám, soká, örökkön él.

Kecskemét, 1843. [jan. 14. – márc. 5. vagy júl.–szept.]¹¹

Azaz nem az élet hossza számít, hanem a minősége. Az édesanyának a gyermekei élete a fontos, az értelmiséginek, a művésznek az élete tartalma. A költő feleségének, *Szëndrey Júliának*, aki maga is tollforgató volt, nemcsak feleség és sokszoros édesanya (erre még visszatérünk), az előbb elmondottakból következően mindkettő.

A *Szülőimbe*¹² című Petőfi Sándor-költeményben a fiúi vágyak nyilatkoznak meg: nagyobb pénzösszeg nyerteseként kinek mit ajándékozna a családból a költő.

Hej édes szülőimék,
Gazdagodjam meg csak!
Akkor, hiszem istenem,
Nem panaszkodnak.

Szép kocsit csináltatok
Éd'sanyám számára;
Nem kell, hogy a templomot
Gyalogosan járja.

Minden teljesülni fog,
Amit csak kívánnak;
Megelőzöm vágyait
Éd'sapám s anyámnak.

Lesz arany szegélyzetű
Imádságos könyve,
Krisztus urunk képe lesz
Szépen metszve benne.

Lesz csinos ház, amiben
Megvonulnak szépen;
Pince lesz a ház alatt,
Jó bor a pincében.

Pistinak meg, majd veszek
Drága paripákat,
Rajtok jó Istók öcsém
Vásárokra járhat.

Meghihatja éd'sapám
Minden jóbarátját;
Borozás közt lelköket
A jókedvbe mártják.

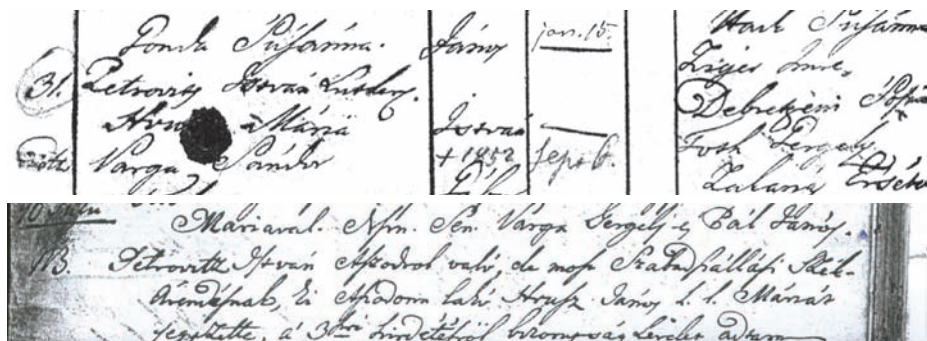
Végesvégül lesz nekem
Dúsgazdag könyvtárom;
Akkor majd a verseket
Nem pénzért csinálom. (...)

Pest, 1844. [júl.]

11 PSÖM II, szerk. KISS József, s. a. r. KISS József, RATZKY Rita, SZABÓ G. Zoltán, Bp., Akadémiai, 1983, 73–74.

12 PSÖM III, szerk. KERÉNYI Ferenc, Bp., Akadémiai, 1997, 8.

A költő két évvel fiatalabb öccse, István Szabadszálláson született 1825-ben. Itt most első ízben kerül közlésre ifj. Petrovics/Petőfi István keresztelési anyakönyvi adata, ami a szabadszállási református egyház parókiáján található:

Az alsó dokumentum a szülők esküvő előtti háromszori kihirdetéséről szóló bejegyzés

Petrovics István maga is a Petőfi vezetéknevet kezdte használni férfikorában, és próbálkozott a versírással. Ezek a költemények nyomába sem jöhetnek a bátyja műveinek, de azért elég sok publikációt megértek. 1848-ban az *Életképek* című folyóiratban hat költeménye jelent meg. Hadd idézzek fel ebből egyet, az *Önkéntes dala* címűt:

Katona vagyok én, önkéntes katona,
Nem kell már szerető, se szőke, se barna!
Nem oszthatom én meg senkivel szerelmem,
Szerelmet, hűséget hazámnak esküdtem.

(Veszprém, 1848)

Petőfi István összes versét Bajza József jelentette meg a *Petőfi Könyvtárban*, ami a Petőfi Társaság sorozata volt. Ezek egyike volt ifjabb Petőfi István kötete.¹³

A szabadságharcban katonaként vett részt: kezdetben önkéntes (ahogy a fent idézett vers is mondja), majd főhadnagy, végül százados. A világosi fegyverletétel után ezt a katonai pályafutást nem lehetett következmények nélkül megszüntetni. Van verse Petőfi Istvánnak erről a szörnyű történelmi eseményről is:

13 PETŐFI István *Verszei*, Bp., Kunossy–Szilágyi, 1909 (Petőfi-Könyvtár, 17).

Gúlában fegyvered
Te dicső, hős sereg;
Nincs, ki segítene
Elvesztél örökre...

(Világos, 1849. augusztus 13.)

1851 és 1853 között a császári hadseregbe sorozták be, majd ezután háromévi sáncmunka következett. 1857-ben újabb év katonai szolgálatot kellett teljesítenie Brünmben. Csak ezek után térhetett vissza a polgári életbe. A családi élete is tragikusan alakult. Reménytelenül szerelmes volt Szendrey Júlia húgába, Szendrey Máriába, aki azonban Gyulai Pál költő és szerkesztő úrnak nyújtotta a kezét. Petőfi István ezután is még néhányszor női szemek büvkörébe került. 1857 szeptemberében megismerte Gayelhoffer Antóniát, akire öt teljes évet kellett várnia. Felesége már házassága legelején elhagyta, mégpedig a férfi csalfasága miatt, amit aztán mindketten egész életükben bánhattak. Sok gondja volt Petőfi Istvánnak gyámfiával, Petőfi Zoltánnal. Bár Szendrey Júlia a második házassága idején is foglalkozott első gyermekével, Zoltán nem volt könnyű természet. Ehhez járult az a tény, hogy Zoltánt, a hősi halott, Petőfi Sándor fiát, ahová csak ment az országban, kényeztették. Etették, itatták, és ő nem fogta vissza országiáró kedvét (ebben legalábbis hasonlított az édesapjára). Az édesanyja úgy gondolta, hogy Petőfi István, aki ekkor már csáki gazdatiszt, nagybácsiként segíthet az ifjú nevelésében. Ő volt az első gyámja Zoltánnak. Megnevelnie azonban neki sem sikerült. Végül a gyámságot átadta egy gyámszéki ügyvédnek, Toldy Józsefnek. A fiú és a gyám levelezése a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárában található.¹⁴

Petőfi István a Geszt család gazdatisztjeként és barátjaként élt Csákon 1880-ban bekövetkezett haláláig. Unokaöccsét, Zoltánt már csak nagybetegen látta viszont, a temetésére azonban nem tudott idejében feljutni az fővárosba. Petőfi István gyermeket nem hagyott hátra.

Emlékeztetőül felidézem a bátyja *István öcsémhez*¹⁵ című költeményét:

Hát hogymint vagytok otthonn¹⁶ édes, Pistikám?
Gondoltok-e ugy néha-néha rám?
Mondjátok-e, ha estebéd után
Beszélgetétek meghitt és vidám,
Mondjátok-e azt est óráinál:
Hát a mi Sándorunk most mit csinál?
És máskülönben hogy van dolgotok?
Tudom, sokat kell fáradoznotok.

14 A levelezés publikálása folyamatban van, sajtó alá rendezi: RATZKY Rita.

15 PSÖM II, 58–59.

16 Ekkor már Dunavecscén éltek.

Örök törődés naptok, éjetek,
 Csakhogy szükecskén megélhessetek.
 Szegény atyánk! ha ő ugy nem bizik
 Az emberekben: jégre nem viszik.
 Mert ő becsületes lelkű, igaz:
 Azt gondolá, hogy minden ember az.
 És e hitének áldozatja lett,
 Elveszte mindent, a mit keresett.
 Szorgalmas élte verítékinek
 Gyümölcseit most más emészti meg.
 Mért nem szeret ugy engem istenem?
 Hogy volna mód, sorsán enyhítenem.
 Agg napjait a fáradástul én
 Milly édes-örömet fölmenteném.
 Ez fáj nekem csak, nyugott éltemet
 Most egyedül ez keseríti meg.
 Tégy érte, amit tenni bír erőd;
 Légy jó fiú, és gyámolítsad őt.
 Vedd vállaidra félig terheit,
 S meglásd öcsém, az isten megsegít.
 S anyánkat, ezt az édes jó anyát,
 O Pistikám, szeresd, tiszteld, imádd!
 Mi ő nekünk? azt el nem mondhatom,
 Mert nincs rá szó, nincsen rá fogalom;
 De megmutatná a nagy veszteség:
 Ha elszólítná tőlünk őt az ég...

Pest, 1844. [júl.]

A hitves

Szendrey Júlia 1828. december utolsó napjaiban lett anyakönyvezve szülőhelye katolikus plébániáján, Keszthelyen, ahol édesapja akkor a Festeticsek gazdatisztjeként szolgált. Keresztelési anyakönyvi bejegyzése ma is megtalálható a keszthelyi katolikus plébánián:

Anna 1828 Május	Anna Benedicti	Parrocus	Központ	Állami	Leve	211	Ignacia
1828 Januar	Julianna	Ignatius Szandrei Anna Salvius	Carl B. Am Keszthely	Ignacia	Keszthely	Ignacia Julianna Ignacia	Ignacia Cogan

Júliának egy fíú- és egy leánytestvére volt: Szendrey Gyula, az öccse és Szendrey Mária, a húga. A család jómódban élt. Júlia az iskoláit 1838–1840 között Mezőberényben, majd Pest-Budán végezte Tánczer-Lejtei Lilla leánynevelő intézetében. Az 1844-es esztendő már Erdődön találja a kis családot – ilyen volt egy gazdatiszt élete, a munkája megkövetelte a gyakori költözést. Erdődön Szendrey Ignác már a Károlyi grófok gazdatisztjeként dolgozott.

Ábrázolás. Barabás Miklós közismert litográfiáján (1848; balra)¹⁷ túl e sorok írója szerint létezik más Szendrey Júlia-portré is. A bizonyítási eljárás külön cikket igényel majd; egyelőre annyit, hogy ezt a magántulajdonban lévő képet már

Békés István is Szendrey Júlia képeként közölte 1957-ben.

Jakóby Károly: *Szendrey Júlia* (1857), Leányfalu, Szágyi Lászlóné tulajdona

¹⁷ BARABÁS Miklós, *Szendrey Júlia 1848-ban*, litográfia, lásd 8. lj.

A XIX. és a XX. századi szakirodalom többnyire azért tartotta számon az idősebbik Szendrey lányt, az egyik legnagyobb magyar költő, Petőfi Sándor feleségét, mivel az utókor számára érdekes naplót írt. Petőfi Sándorné, illetve 1850 nyaratól Horvát Árpádné nemcsak feleség és édesanya volt, hanem költő, író és műfordító is. Írói tehetségét a naplóját olvasva a férje, illetve Jókai Mór azonnal felismerte. Erről magunk is meggyőződhetünk:

Csak mióta asszony vagyok, ismerem az élet legédesebb és legkeserűbb bánatát. Annnyira különböznek ezek attól, miket leánykoromban éreztem, hogy úgy tetszik előttem, mintha két egészen új érzelem lenne ez, millyenről azelőtt nem is hallottam. Leánykori bánataimra fátyolt vetett előbb-utóbb a remény, hogy sorsom majd tán megváltozik, hogy lehetséges olly jövőm, melly helyrehozza mit szenvedtem; s illy gondolatok után festettem magamnak képeket, mellynek fény volt minden oldala, s ide menekültem és lassankint elhagytam bánatomat, míg e képeken merengtem. Ha pedig örömem volt, eszembe jutott, mily bizonytalan egy leány sorsa, és a kétség elűzte azt tőlem, hogy nem szállhatott le szivem fenekére. A boldogság csak mint könnyű pillangó röpkedett körülöm mellyet elkaphatott magával a virágok sóhajából támadt esti szellő; vagy tarka szárnyain ringatott, honnan minden pillanatban lebukhattam, mert nem volt biztosságom mi fenntarthatott volna. Nem így van, mióta határképen két élet áll előttem, jóban roszban; ezóta értem tökéletesen, mi az: boldog lenni! csak ezóta foghatom föl az élet legszebb, legistenibb oldalát. Én szeretek, s mikor látom hogy szerelmemmel boldogíthatom férjemet, nem jut eszembe aggódni a jövőn, bizonyosnak hiszem egész életünk boldogságát. (...) Koltó, szeptember 22. 1847.

Szendrey Júlia életművét nagyrészt Petőfi halála után hozta létre. Költeményei nem különösebben jelentősek.¹⁸ Elsősorban a naplóhoz, az esszéhez, a rövid prózához és a fordításhoz volt tehetsége.¹⁹ Andersen meséit máig élvezhető módon ültette át németből magyar nyelvre.

Halála előtt nem egészen egy évvel elköltözött második férjétől, Horvát Árpádtól, és a Zerge (ma Horánszky) utcában élt. Sajnos nem élte meg a 40. születésnapját, méhrákja volt.²⁰ Volt egy felolvasója, Tóth József személyében, akinek a családja, követvén az apa utasítását, diszkréten megőrizte Szendrey Júlia naplóját és levelezését az utókor számára. Publikálására csak 1928-ban, majd 1930-ban került sor.²¹

18 PETŐFINÉ SZENDREY Júlia *Költeményei és naplói*, összegyűjt., bev., jegyz. BIHARI Mór, Bp., Kunossy–Szilágyi, 1909 (Petőfi-Könyvtár, 7).

19 PETŐFINÉ SZENDREY Júlia *Eredeti elbeszélései*, összegyűjt., bev., jegyz. BIHARI Mór, Bp., Kunossy–Szilágyi, 1909 (Petőfi-Könyvtár, 8).

20 Halotti anyakönyvi kivonata Budapesten, az V. kerületi katolikus plébánián található.

21 *Szendrey Júlia ismeretlen naplója, levelei és halálos ágyán tett vallomása*, előszó BETHLEN Margit, közzét., feldolg. dr. MIKES Lajos, DERNÓI KOCSIS László, Bp., Génius, 1930.

A fiú

Petőfi Zoltán, Sándor és Júlia fia 1848. december 15-én született Debrecenben. A rossz nyelvek szerint és ha a naptárat nézzük, pontosan március 15-e után kilenc hónappal. És hogy miért éppen Debrecenben? A katonai helyzet okán az apa nem látta biztonságosnak, hogy felesége Erdődön, a szülői házban adjon életet gyermeküknek. Debrecenbe mentek tehát, ahogyan a kormány és mindenki más. Először Vörösmartyékkel laktak egy házban. Később a kis családot Petőfi Sándor Arany Jánosokra bízta, hiszen ő maga 1849 elejétől Bem mellett szolgált. Így felesége és a gyermeke egy darabig Nagyszalontán tartózkodott, majd először a feleség, utána pedig a gyermek Zoltánka is visszakerült az édesapja mellé. Aranyék nem bírták már tovább a baráti szívességet és fáradságot, ami egy csecsemő gondozásával járt. 1849 őszén özv. Petőfi Sándorné azonban kénytelen volt édesapjára, Szendrey Ignácra bízni a gyermekét, amíg saját magának valamilyen egzisztenciát teremt. Ez sajnos csak újabb házasságával sikerülhetett, ami miatt a közvélemény szigorúan elítélte. Horvát Árpádnéként a fővárosban maradt, maguk mellé vehették Zoltánkát. Horvátné Szendrey Júlia második házasságából még négy gyermek született, akik közül három megérte a felnőttkort: Horvát Attila, ifj. Horvát Árpád és Horvát Ilona. A negyedik Horvát gyermek meghalt. De térjünk vissza Petőfi Sándor fiához, Zoltánhoz.

Petőfi Zoltán nem volt könnyen kezelhető gyermek, de féltestvéreit, különösen Ilonkát nagyon szerette. Zoltán hasonlított kicsit édesapjára, szerette volna követni a pályán is. Apjával ellentétben ő általában rossz tanuló volt, váltogatta az iskolákat, többször megszökött innen-onnan, vándorszínész akart lenni, költő és műfordító.²² 1865-ben azonban Szarvason kitűnően vizsgázott minden tárgyból, mert szerelmének megígérte, hogy megembereli magát. Ez időnként sikerült neki. Természetesen verset írt a leány(ok)hoz, parafrázeálta Petőfi egyik nagyon ismert költeményét:

Egy gondolat bántja most lelkemet,
Hogy elfelejtesz lányka engemet.
Hogy elfelejtesz, s nem lesz senki sem:
Ki *szánakozik* vérző szivemen....

Hiába volt minden, a gazdag kislány a jó vizsgák ellenére sem viszonzta a szerelmét. Itt kezdődött volna Zoltán kálváriája? Talán igen, talán nem. Fentebb utaltam rá, hogy általában kényeztették az országban. A szegedi piaristákra ez nem áll, ők éppen eltanácsolták az intézményből, eltulozván a 19 éves (már majdnem

22 Petőfi Zoltán versei a Petőfi Irodalmi Múzeum kéziratárában található. Kismonográfiát írt róla DÉRI Gyula, *Petőfi Zoltán*, Bp., 1909 (Petőfi-Könyvtár, 15). A kötet tartalmaz néhányat Petőfi Zoltán verseiből.

felnőtt) fiatalember botlásait. Ezután következett a vándorszínész-élet: Debrecenben és Nagyváradon. Petőfi Zoltán a fizikumát nem apjától örökölte, talán inkább anyai nagybátyjától, Szendrey Gyulától, aki ugyancsak nagyon fiatalon halt meg. Mindenesetre hajlama volt a tüdőbajra, és a rendetlen élet ezt a hajlamot betegséggé erősítette. Hiába sietett a család és még inkább az új gyámja, Toldy József fürdőre vinni (Rosenau, azaz Rozsnyó volt az első fürdőhely, ahol állapota sokat javult, de ez a betegség akkor nem volt gyógyítható). A következő állomás hely Merán (kis bécsi kitérővel, ahol Zoltán egy barátjával mintegy egy hónapig mulatott és az egészségét rongálta). Nem tudjuk, tudatában volt-e betegsége gyógyíthatatlan voltának, de minden bizonnyal fiatalosan könnyelmű volt.

Petőfi Zoltán, Frankó Miklós felvétele, 1860-as évek vége
Petőfi Irodalmi Múzeum, ltsz.: F. 3768

Horvát Árpádné, Szendrey Júlia 1868-ban halt meg Pesten, a Zerge utcában. Zoltán halálát az édesanyja szerencsére nem érte meg, nagyapja, Szendrey Ignác azonban igen. Zoltán 1870-ben először a Sándor utcában szállt meg (ma Bródy Sándor utca) egy barátjánál, Dolinay Gyulánál – nem messze nagyapja házától –, majd ő is Zerge utcai lakos lett. Petőfi Zoltán sok városban és faluban megfordult az országban, ahol édesapja is járt, kíváncsian kereste fel annak lakhelyeit, erről halála előtt barátainak mesélt. Utoljára elvitette magát a közeli Komló vendéglő épületébe, mert egy földszinti szobában ott is apja egykori lakását tudta. 1870. november 5-én halt meg; a rokonai közül utoljára nagyapja, Szendrey Ignác látta életben, de beszélni akkor már ő sem tudott vele. Petőfi István Csákóráról csak később tudott a fővárosba jönni.

Petőfi Zoltán versei közül végül egy keltezetlen műnépdalt idézek:

Félre van a...

Félre van a csizmám sarka taposva,
Hófehérre van az ingem kimosva,
Ő érette kopott úgy el a csizmám:
Megérdemlem hogyha tisztát ad én rám.